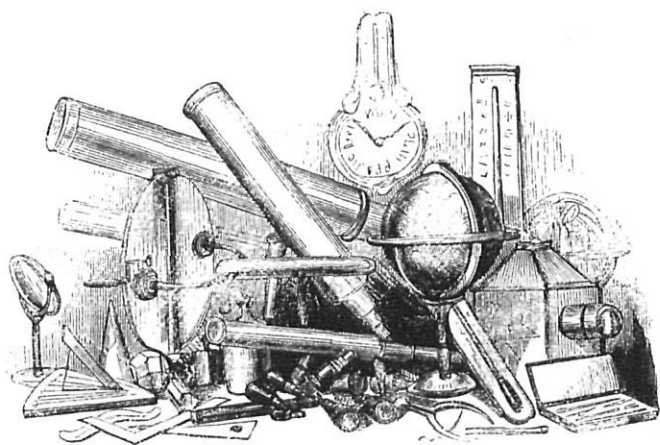

Les aportacions culturals i científiques dels centres d'estudis

JOSEP CASANOVAS I PRAT

i fem una reflexió general sobre els centres d'estudis, del primer que ens adonem és de la seva diversitat. Hi ha diferents tipus de centres d'estudis, cada un amb unes característiques pròpies que fan que canviïn els seus objectius, recursos humans i disponibilitats materials. A més a més, el territori sobre el qual centren la seva actuació és també molt variable. El més freqüent són els centres d'estudis locals i comarcals, però també n'hi ha que tenen altres àmbits d'actuació territorial. Els centres d'estudis constitueixen una rica realitat associativa, formada per unes entitats que tenen en comú el fet d'estudiar diferents aspectes d'àmbits territorials determinats, com també la realització d'activitats culturals molt diverses.

Una realitat diversa

No és el moment de fer una tipologia dels centres d'estudis, ens ocuparia un espai del qual no disposem en aquestes pàgines. Ens consta que la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana treballa sobre aquest tema, amb la realització d'un llibre blanc dels centres d'estudis de Catalunya que, entre altres coses, servirà per determinar amb més exactitud quines són les característiques d'aquests centres a Catalunya. Des d'una perspectiva general, aquest article tracta de les activitats que porten a terme i de les seves aportacions culturals i científiques, sense perdre de vista que aquestes entitats són molt diverses.

La diversitat dels centres d'estudis obliga a ser molt precís a l'hora de valorar les seves aportacions culturals i científiques, perquè és difícil comparar unes activitats que es desenvolupen en unes condicions i en uns marcs sovint molt diferents. Per fer-ne una valoració, cal tenir en compte els recursos de què disposen els centres d'estudis i la funció que tenen les seves activitats dins el seu àmbit d'actuació. Generalment amb pocs recursos, realitzen unes activitats molt dignes, apropiades als mitjans de què disposen. Unes activitats d'estudi que sovint són les úniques que es porten a terme en l'àmbit d'actuació del centre.

Els centres d'estudis i les seves activitats estan molt condicionats pel seu àmbit d'actuació. La importància o no de les seves aportacions culturals i científiques dependrà de la resposta que donin a les necessitats culturals i científiques de cada àmbit concret. Un centre d'estudis d'una població industrial que hagi tingut una immigració important pot tenir, per exemple, línies de treball que ajudin a buscar una major cohesió social. Un centre d'estudis d'una àrea pirinenca que hagi experimentat un èxode rural pot dedicar els seus estudis i activitats a recuperar costums antics, que després són útils per a la promoció turística de la zona. Són dos exemples oposats —en podríem trobar altres— que ens ajuden a

Presentació del volum 14 de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà. Sant Feliu de Guíxols. 1995

explicar la diversificada funció cultural i científica que tenen aquestes entitats.

Cal considerar les aportacions culturals i científiques dels centres d'estudis partint de la resposta social que donen. Només d'aquesta manera trobem un factor que ens serveix per valorar les importants diferències que hi ha entre ells. Segons l'àmbit on es realitzin, tan important pot ser una excursió cultural com unes jornades d'estudi molt especialitzades. Arribats a aquest punt, podem concloure que així com els centres d'estudis són diversos, també són múltiples les seves aportacions culturals i científiques, de manera que tota valoració ha de tenir en compte el marc cultural, científic i social on es desenvolupen.

L'estreta vinculació a un àmbit concret

Els centres d'estudis tenen una estreta vinculació amb el seu àmbit d'actuació, el qual condiciona la seva organització i activitats. Però a més de ser un factor per explicar-ne la multiplicitat, el contacte directe que tenen amb la seva realitat més immediata és un dels principals potencials d'aquestes associacions. La Cultura i la Ciència, amb majúscules, són considerades com unes coses minoritàries, de les quals la majoria de la població se'n manté allunyada. En àmbits territorials concrets, els centres d'estudis són un mitjà que acostava la Cultura i la Ciència a les persones. Aquesta és una de les seves grans aportacions.

Les universitats són les entitats que per excel·lència

s'ocupen de la investigació i la ciència. Ens trobem, però, que les universitats no tenen les mateixes possibilitats que els centres d'estudis per estudiar àmbits territorials concrets, ja que s'ocupen de qüestions generals que moltes vegades les aïllen de la societat. Sovint són com una torre d'ivori allunyada de la realitat on es troba. Ocupades en els cursos acadèmics, a ensenyar els seus estudiants perquè obtinguin un títol, no han trobat la manera d'estendre directament la seva activitat sobre territoris concrets. És evident que els llicenciats que surten de la universitat fan aportacions culturals i científiques, però per tractar àmbits concrets sovint entren en relació amb els centres d'estudis.

Els centres d'estudis locals i comarcals han estat el camp d'experiència de nombrosos llicenciats: molts d'ells s'han iniciat en el camp de la investigació vinculats amb algun d'aquests centres, o han guanyat premis i han publicat els seus primers articles i llibres en les edicions promogudes pels centres d'estudis. Alguns han tornat a la universitat com a professors i d'altres es dediquen a diferents activitats professionals; la més comuna, l'ensenyament. A tots ells els centres d'estudis els han ofert una estructura vàlida per desenvolupar unes teories que van aprendre a la universitat, però que fora de la facultat han tingut poques possibilitats de poder portar a terme. A nivell local, els centres d'estudis han pal·liat bona part de la barrera que hi ha entre la universitat i la societat.

Als àmbits local i comarcal, la universitat hi ha arribat moltes vegades a través dels centres d'estudis. Aquests formen un teixit associatiu que arriba a espais concrets; el seu

Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Assemblea de l'any 1972.

caràcter territorial és, per si mateix, una aportació a l'extensió cultural i científica que la universitat no ha pogut portar a terme. A més, també cal afegir que des dels centres d'estudis s'han realitzat investigacions que han contribuït a explicar, de manera descentralitzada, la realitat present i passada de Catalunya. Si sovint les explicacions d'aquesta realitat han donat preferència a la ciutat de Barcelona, els centres d'estudis han permès territorialitzar i tractar la importància de la resta de Catalunya.

Les universitats no han estat les úniques institucions que han vist el potencial que tenen els centres d'estudis; d'altres organismes de caràcter cultural també ho han fet. Tot i que encara no s'ha arribat a actuacions concretes, sabem que organismes de caràcter general, com l'Institut d'Estudis Catalans o el Museu d'Història de Catalunya, tenen interès per arribar a acords generals de col·laboració, però les possibilitats d'endegar projectes que aprofitin el marc territorial dels centres d'estudis són evidents. Només fa falta donar els passos adequats.

Dins la seva àrea territorial concreta, aquestes associacions sovint s'han dedicat a cobrir les mancances culturals i d'investigació que hi havia. Han participat en la formació d'arxius, biblioteques i museus, fins que les diferents administracions públiques (ajuntaments, diputacions provincials i la Generalitat de Catalunya) han assumit bona part d'aquestes funcions. Històricament, han contribuït a formar un teixit d'institucions culturals, repartides per tot Catalunya, que les administracions públiques havien dei-

xat de banda. Alguns equipaments culturals són una conseqüència de l'activitat que en el passat van portar a terme unes entitats que feien funcions de centres d'estudis.

En el marc actual, en què els arxius, les biblioteques i els museus han passat a dependre de les administracions públiques, els centres d'estudis encara tenen un lloc al costat d'aquests equipaments culturals. Encara que seria una llàstima que només es limitessin a fer-hi tasques de dinamització; tenen encara una important feina a fer en els seus respectius àmbits, investigant i organitzant tots els serveis i activitats culturals necessaris als nostres temps.

Un àmbit general per als centres d'estudis

Una de les principals crítiques que reben els centres d'estudis és el seu caràcter localista. El fet d'estar enmig d'una realitat local o comarcal és un avantatge, perquè proporciona un contacte més directe amb una realitat determinada, però quan els centres es tanquen exclusivament en el seu marc d'actuació, creiem que les seves aportacions culturals i científiques queden considerablement limitades. Cal tenir centres d'estudis implicats amb la seva realitat local, però a la vegada oberts al que fan els seus veïns. Si establim un àmbit general de col·laboració entre aquestes entitats, pensem que això pot donar un impuls important a les seves possibilitats culturals i científiques.

No és fàcil arribar a aquest àmbit general de col·laboració, perquè hi ha una gran multiplicitat de centres d'estu-

Centre Estudis Comarcals Banyoles. Visita a la Pedrera, Barcelona, 1996.

dis i cada un respon a unes necessitats particulars. El contacte entre ells ha estat permanent des de sempre: per exemple, els intercanvis de publicacions són una pràctica molt estesa, però totalment insuficient. Fa falta organitzar activitats comunes i impulsar debats generals que consolidin els centres d'estudis. Com a fruit d'aquesta col·laboració s'enfortiran i s'aprofundirà en la qualitat i abast de les seves aportacions culturals i científiques.

Un punt de trobada entre centres d'estudis que fa molts anys que és vigent són les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos. La de l'any 1996, realitzada a la població de Morella, al País Valencià, ha estat la quarantena edició. Però el que realment ha canviat significativament el marc de relació entre els centres d'estudis no són aquestes trobades, pràcticament anuals, sinó la creació d'un organisme permanent que amb caràcter federatiu agrupa els centres d'estudis de l'àmbit lingüístic de la llengua catalana. Es tracta de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, formada l'any 1992.

Encara és d'hora per analitzar els resultats que en relació a la cultura i la ciència ha comportat la creació de la Coordinadora. Només podem dir que s'ha avançat a nivell organitzatiu i s'han començat a portar a terme unes activitats de les quals, amb temps, podrem valorar-ne la transcendència, com és el cas d'intentar racionalitzar la distribució de les publicacions dels centres d'estudis, amb la recerca d'un mitjà que faciliti la seva adquisició fora de la població on han estat editades.

Una altra activitat de caràcter general molt important, que impulsa el Servei d'Història Local de la Universitat Autònoma de Barcelona, és la creació d'una base de dades bibliogràfica de Catalunya, en suport informàtic. El Centre d'Estudis de l'Hospitalet va ser pioner en aquesta activitat i, partint de la seva experiència, altres centres d'estudis de tot Catalunya estan fent la base de dades de la seva població o comarca. En pocs anys, disposarem d'una base de dades bibliogràfiques de tot Catalunya, realitzada amb l'aportació dels centres d'estudis.

Finalment, cal esmentar els congressos que organitza la Coordinadora de Centres d'Estudis. El primer, realitzat a Lleida l'any 1994, va tenir un alt nivell científic, però la precipitació va mantenir al marge bona part dels centres d'estudis. De cara al segon congrés, que es realitzarà a Palma de Mallorca l'any 1997 i tractarà sobre el franquisme, sembla que els organitzadors han buscat des del primer moment la participació dels centres. A més de la presentació de comunicacions, la Coordinadora hi promou la preparació d'activitats paral·leles en els àmbits locals on actuen les entitats que hi estan adherides. Fa falta esperar la resposta que obtindrà, però en tot cas ens sembla que s'ha pensat una bona fórmula per consolidar un marc global de col·laboració que permeti aprofundir el nivell de les aportacions culturals i científiques dels centres d'estudis.

Josep Casanovas i Prat és doctor en Història i professor dels Estudis Universitaris de Vic.